

Сорока А. А., магістр, Русіна Ю. О., доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Стаття присвячена вивченню теоретичних аспектів управління фінансово-економічною безпекою підприємства: висвітленню існування явища фінансово-економічної безпеки та її забезпечення; визначенню ступеня ризиковості підприємницької діяльності та відповідних рівнів безпеки; розкриттю сутності та необхідності функціонування системи управління фінансово-економічною безпекою з метою її постійного підтримання на достатньому рівні та використання різних стратегій у певних ситуаціях для роботи над її підвищенням; розмежуванню понять «ризик» і «загроза»; виокремленню основних підходів до оцінки фінансово-економічної безпеки. Результатом дослідження є розкриття основних аспектів управління фінансово-економічною безпекою підприємства та його ролі в забезпеченні фінансової стійкості та стабільності, безперервному та рентабельному функціонуванні, його безперервному розвитку та розкриттю повного потенціалу.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека підприємства, управління ризиками та загрозами, управління фінансово-економічною безпекою підприємства, стратегії управління.

Soroka A., Rusina Yu.

Kyiv National University of Technologies and Design

THEORETICAL ASPECT OF THE STUDY OF THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT SYSTEM OF THE ENTERPRISE

Abstract. The article is devoted to the study of theoretical aspects of managing the financial and economic security of the enterprise: highlighting the existence of the phenomenon of financial and economic security and its provision; determination of the degree of riskiness of business activity and the corresponding levels of security; disclosure of the essence and necessity of functioning of the financial and economic security management system in order to constantly maintain it at a sufficient level and use various strategies in certain situations to work on its improvement; distinguishing between the concepts of "risk" and "threat"; highlighting the main approaches to the assessment of financial and economic security. The result of the research is the disclosure of the main aspects of the management of the financial and economic security of the enterprise and its role in ensuring financial stability, uninterrupted and profitable functioning, its continuous development and disclosure of its full potential.

Keywords: financial and economic security of the enterprise, management of risks and threats, management of financial and economic security of the enterprise, management strategies.

Вступ. Основою успішного функціонування будь-якого суб'єкта є належний стан його безпеки, яка включає багато різноманітних аспектів. Тож, і для підприємства фундаментальним є забезпечення його безпеки, чією складовою та основою є фінансово-економічна. Стабільність і надійність, загальна фінансова стійкість є запорукою успіху компанії, її подальшого розвитку, що особливо важливо в умовах невизначеності, при якій економічні фактори є надзвичайно мінливими, що вельми помітним є, зокрема, у наш час – в Україні в умовах війни.

Основою прийняття важливих рішень і формування загальної стратегії діяльності підприємства та безпеки відповідних систем є високий рівень його фінансово-

економічної безпеки, тож дослідженню цього питання присвятили свої наукові доробки різні вчені, серед них: М.О. Ананська [1], А.М. Вергун [2], Т.Р. Данилишин [3], Г.В. Соломіна [4], О.В. Стащук [5], Т.Г. Васильців [6], С.М. Фролов [7], В.А. Фурса [8]. Проте, поглиблене вивчення системи фінансово-економічної безпеки й управління нею залишається актуальним і досі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження аспектів фінансово-економічної безпеки, її забезпечення й управління нею; виокремлення ризиків і загроз, що здатні вплинути на фінансову стійкість, а відповідно, і рівень безпеки; розмежування фінансово-економічної безпеки на рівні за наявності певного ступеня ризикованості діяльності, виокремлення основних підходів до її оцінки; розгляд стратегій управління системою фінансово-економічної безпеки, а також визначення ролі та значимості створення ефективного механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства.

Результати досліджень. Фінансово-економічна безпека є підґрунтям для формування усіх інших напрямів діяльності підприємства, його здатності протистояти потенційним викликам, а також найбільш важливою складовою для досягнення підприємством поставлених цілей, у першу чергу – гарантування максимально можливого фінансового результату.

Спроможність забезпечувати стійкість підприємства для подальшого його функціонування в умовах невизначеності та змін, непередбачуваності фінансових ризиків є ключовим аспектом конкурентоспроможності суб'єкта на ринку.

Фінансово-економічна безпека суб'єкта, що провадить господарську діяльність, – це складна система забезпечення корисного та результативного використання ресурсів компанії за всіма її напрямками діяльності, що формує підприємству такий фінансово-економічний стан, який забезпечує захист сфери його фінансово-економічних інтересів від негативного чи небажаного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, а також формування основних умов фінансово-економічного спрямування, що гарантуватимуть рентабельність і безперервність розвитку підприємства [5].

Отже, підприємство з високим рівнем фінансово-економічної безпеки – це суб'єкт, який має достатню кількість ресурсів, у тому числі фінансових, для забезпечення провадження своєї діяльності, створення надійних умов для розширення та розвитку, а також попередження кризових і таких ситуацій, які потенційно можуть призвести до зниження рентабельності, банкрутства, запуску процесу ліквідації тощо.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємстві охоплює всі аспекти його фінансової діяльності та провадиться з метою збалансування фінансових ресурсів, моніторингу та попередження ризиків для подальшого рентабельного функціонування, розвитку, а також розрахунку за зобов'язаннями як у звичайних умовах, так і в кризових обставинах.

Серед таких аспектів найважливішими є:

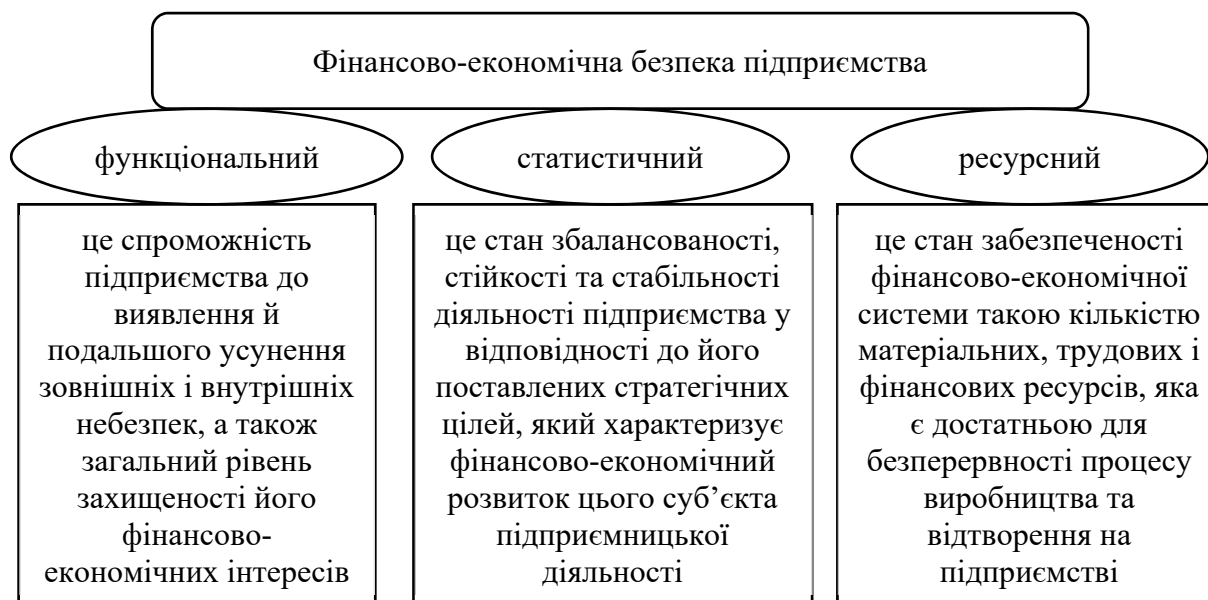
1) фінансова стійкість – передбачає існування у розпорядженні суб'єкта такої кількості фінансових резервів і капіталу, що є достатньою для покриття ризиків і подолання фінансових труднощів;

2) ліквідність – з метою покриття термінових витрат і для виконання своїх поточних зобов'язань, суб'єкт повинен мати запас високоліквідних активів, аби мати змогу швидко конвертувати їх у готівку в разі необхідності;

3) рентабельність – критерій оцінки доцільності діяльності підприємства, що вказує на його здатність отримувати прибуток, а значить і зростати та розвиватись у вибраному напрямку;

4) ефективне управління фінансами з мінімізацією ризиків – забезпечує ефективність діяльності суб'єкта та вказує на його стійкість, що є необхідною умовою зацікавленості в співпраці інвесторів, партнерів й інших суб'єктів.

Також важливо відмітити існування певних критеріїв визначення фінансово-економічної безпеки підприємства – функціонального, статистичного та ресурсного. Зобразимо їх на рис. 1.

Джерело: сформовано авторами на основі [3].

Рис. 1. Критерії визначення та сутність поняття фінансово-економічної безпеки

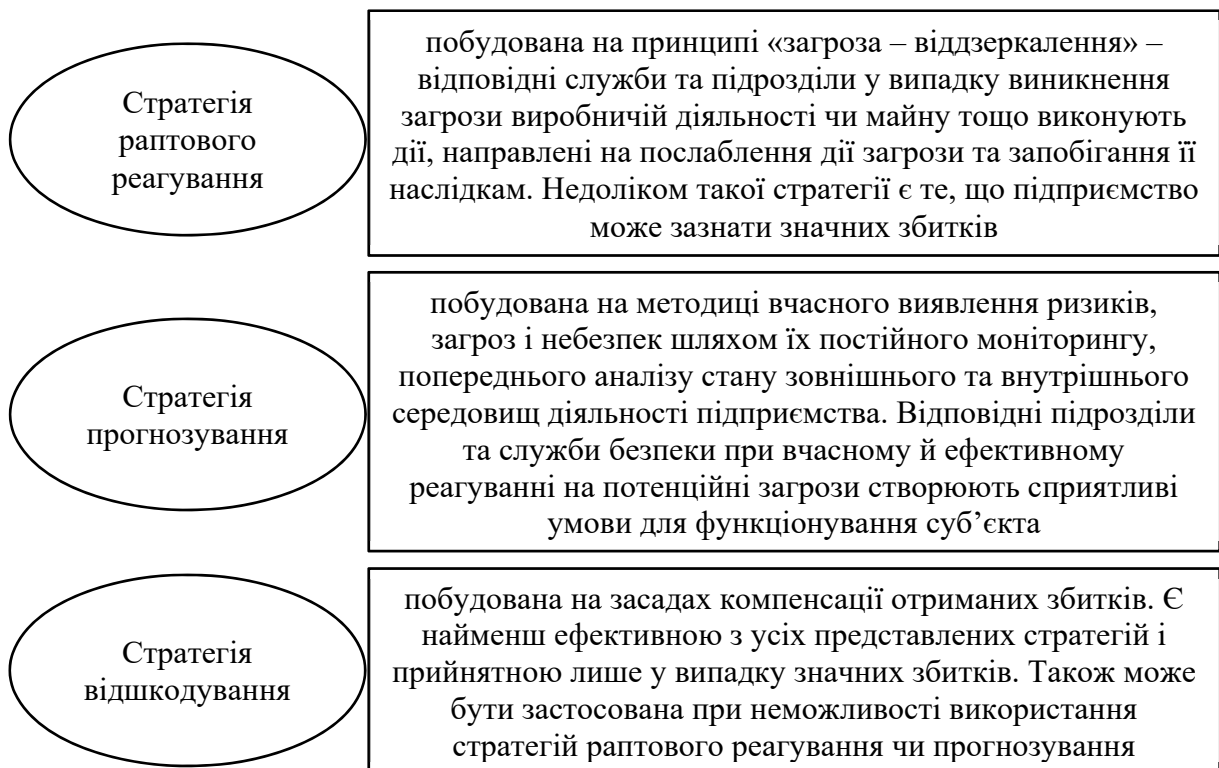
Розглянемо основні фінансові інтереси підприємства [1, с. 95; 7, с. 173]:

- 1) максимізація прибутку та збільшення власної ринкової вартості;
- 2) підвищення конкурентоспроможності на ринку шляхом вдосконалення продукції, а також на основі ефективної роботи менеджерів і маркетологів;
- 3) підвищення рентабельності як продукції, так і загалом підприємства;
- 4) забезпечення інвестиціями у розвиток підприємства;
- 5) високий рівень забезпеченості різного роду ресурсами – фінансовими, трудовими – на всіх стадіях фінансово-економічного розвитку підприємства;
- 6) фінансова стійкість і стабільність;
- 7) оптимізація відрахувань до бюджету;
- 8) збереження грошових ресурсів, інших матеріальних цінностей, здійснення заходів з попередження й уникнення витоку інформації, що є комерційною таємницею;
- 9) безпека кадрової складової діяльності;
- 10) здійснення заходів захисту комерційних інтересів від конкурентів;
- 11) позитивна репутація та збереження іміджу як контрагента;
- 12) інші цінності забезпечення сталого розвитку підприємства та його фінансово-економічної безпеки, їх збалансованість.

Високий рівень безпеки забезпечується обраною стратегією та її чітким і вчасним впровадженням. Розберемо це поняття детальніше.

Стратегія фінансово-економічної безпеки підприємства – це головний компонент системи управління бізнесом, в складі якого є визначені шляхи та заходи забезпечення фінансової стійкості та стабільності, направлені на прийняття найбільш логічних і

корисних рішень для забезпечення найбільш результативної діяльності підприємства. За своїм змістом стратегії поділяються на 3 основні. Розглянемо їх на рис. 2 більш докладно.

Джерело: сформовано авторами на основі [4, с. 22]

Рис. 2. Види стратегії фінансово-економічної безпеки за змістом

Загалом, впровадження правильної стратегії фінансово-економічної безпеки – гарантія стійкості, стабільності та рентабельності навіть в умовах невизначеності та надвисокої конкуренції. Їх розробка та введення в дію є ключовими завданнями для менеджерів найвищих ланок і відповідних служб. Важливо також враховувати, що процес реалізації будь-якої зі стратегій вимагає постійного аналізу та вдосконалення, адже вони повинні бути комплексними, цілісними та розрахованими не лише на вирішення поточних проблем, але й на довгострокову перспективу. Так, управління ресурсами, пристосування до змін, постійні аналіз і відслідковування ризиків є основою для вибору та подальшого застосування однієї чи комбінацій зі стратегій.

Підтримання та постійне посилення фінансово-економічної безпеки ґрунтується на засадах постійного аналізу, пристосування до бізнес-середовища та його умов, моніторингу ризиків. А підтримка стабільності та забезпечення результативності підприємства в довгострокових періодах побудовані на постійному вдосконаленні стратегій фінансово-економічної безпеки.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки є комплексним процесом, який охоплює сукупність дій з приводу розробки та подальшого впровадження в життя стратегій, метою яких є накопичення фінансових ресурсів і збереження наявних, а також захист від фінансових ризиків і підготовка до ймовірності настання наслідків різних загроз. З іншого боку, постає питання систематичного керівництва та контролю над усіма аспектами фінансового стану й ефективного використання фінансів, максимізації фінансових й інших можливостей і оптимізації фінансових ресурсів з метою подолання криз і зміцнення позицій суб'єкта, досягнення стійкості у фінансовому аспекті та

підвищення рівня його рентабельності – управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Розглянемо це поняття детальніше.

Управління фінансово-економічною безпекою підприємства – це комплекс, який складають стратегії, набір дій і процедур, орієнтований на забезпечення та гарантування стійкості та надійності фінансового стану підприємства при наявності фінансових ризиків і в умовах нестабільності та ринкових коливань, а також непередбачуваності економічних факторів.

Об'єктом же управління фінансово-економічною безпекою підприємства є його фінансовий стан з урахуванням достатності ресурсів – матеріальних, трудових і фінансових [7].

Для подальшого розбору управління фінансово-економічною безпекою підприємства, спершу визначимо її основні складові [6, с. 39]:

- 1) фінансова безпека:
 - безпека ліквідності;
 - безпека стійкості;
 - безпека оборотності.
- 2) маркетингова безпека;
- 3) економічна безпека.

Так як існування фінансово-економічної безпеки, а також необхідність управління її системою обумовлені наявністю, в першу чергу, ризиків і загроз, вважаємо за доцільне розмежувати ці поняття та розглянути розподілення останнього на види.

Ризик – це ймовірність настання негативних подій, фінансових або інших втрат, деструктивних наслідків, що може бути спричинена прийняттям і впровадженням управлінських рішень або здійсненням певних дій. Підґрунтям для оцінення ризику є визначення ймовірності та розміру впливу деструктивних подій на поставлену мету. З точки зору управління ризиками, поняття ризику є важливим компонентом для прийняття обґрунтованих рішень і планування заходів з управління потенційними наслідками.

Загроза – це потенційна небезпека чи ситуація несприятливого характеру, що веде за собою настання негативних наслідків, завдання шкоди, виникнення ризиків. У контексті управління ризиками важливими є ідентифікація та аналіз загроз, контроль за ними з метою забезпечення стійкості системи – у даному випадку підприємства – та її безпеки.

Отже, загроза є основою для виникнення ризику, хоча останній може існувати і окремо від загрози, так як є ймовірністю настання подій, що формують собою загрозу. Загалом налічують два основні класи, на які розподіляють загрози [7, с. 38]:

- 1) природні (об'єктивні) – джерелом їх походження є природні явища та стихійні лиха землетруси, цунамі, повені тощо;
- 2) штучні (суб'єктивні) – їх джерелом походження є діяльність людини – за своєю природою вони можуть бути як навмисними, так і спричиненими неусвідомлено.

Загрозою саме для підприємства є небажана подія, наслідком якої є негативний вплив на його фінансово-економічну безпеку. Розділимо основні загрози на зовнішні та внутрішні та розглянемо їх [5, с. 221]:

- 1) зовнішні: купівля акцій, боргових цінних паперів підприємства небажаними партнерами; низький або недостатній рівень розвитку ринків капіталу та їх інфраструктури; недорозвиненість правової системи захисту прав інвесторів, відсутність адекватної системи контролю за виконанням законодавства; кризовість фінансово-кредитної та грошової систем; непостійність економіки, наявність дефектів і

недоопрацювань у механізмі формування економічної політики; високий ступінь податкового навантаження; висока вартість кредитів; ненадійність партнерів;

2) внутрішні: неефективний механізм організації виробництва; недостатня кваліфікованість робітників; дефіцит оборотного капіталу; недостатність фінансів; наявність великої кількості боргових зобов'язань; неякісність управління фінансами, активами та пасивами підприємства; спад рентабельності підприємства.

Управління фінансово-економічною безпекою підприємства акцентовано на фундаментальних аспектах забезпечення фінансової стійкості з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на ризики та можливості підприємства.

Таким чином, управління ризиками та загрозами, а відповідно, і фінансово-економічною безпекою суб'єкта підприємництва є важливим і невід'ємним елементом забезпечення достатнього рівня його стабільності.

З моменту утворення, підприємство протягом усього часу свого існування стикається з різного роду фінансовими викликами, здатними впливати на провадження його діяльності та подальші розширення та розвиток. З урахуванням цього, управлінська стратегія фокусується на завданнях забезпечення стабільності, спроможності пристосовуватись і ефективно працювати в умовах постійних економічних коливань і недосконалої різних систем – правової, податкової, кредитної тощо, – уникнення кризових ситуацій і здатності протистояти наслідкам у разі їх настання.

Створення умов для забезпечення максимально можливої рентабельності підприємства, найбільш доцільного використання ресурсів, ефективної роботи операційної системи, гарантування персоналу достатнього рівня трудового життя, забезпечення конкурентоспроможної оплати праці для залучення висококваліфікованих кадрів і таким чином вдосконалення господарських процесів, підвищення якості продукції чи послуг, стимулювання постійного розвитку, а також розкриття та нарощування потенціалу виступають головною метою управління фінансово-економічною безпекою підприємства [8, с. 283].

Визначимо перелік завдань, виконання яких покладено на управління фінансово-економічною безпекою підприємства [6, с. 70]:

1) визначення сукупності фінансових інтересів підприємства, які в процесі його діяльності можуть знаходитися під певною загрозою, наприклад, пошук способів досягнення найвищої ринкової вартості суб'єкта господарювання;

2) визначення та створення прогнозів з приводу наявності та рівня загроз, їх характеру – внутрішніх або зовнішніх, що можуть негативно позначитися на досягненні фінансових цілей підприємства;

3) створення умов, сприятливих для результативної та своєчасної нейтралізації загроз і зменшення ризиків для фінансово-економічної безпеки.

З огляду на головну мету та задачі, управління фінансово-економічною безпекою підприємства є доволі складною системою, яку складають певні етапи, кожен з яких, як у сукупності, так і окремо, відіграє важливу роль для забезпечення рентабельності діяльності підприємства та його фінансової стійкості та стабільності. Вчасне виконання визначеної послідовності управління безпекою сприяє впровадженню ефективних стратегій для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Тож, розглянемо процес управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Він включає в себе такі етапи [6, с. 71]:

1) розробка комплексу фінансових інтересів підприємства та їх пріоритизація, також має бути розроблена стратегія розвитку й місія суб'єкта господарювання;

2) проведення аналізу загроз фінансово-економічній безпеці:

- дослідження та визначення набору потенційних ризиків, що можуть перерости у загрози фінансово-економічній безпеці;
- здійснення оцінки ймовірності настання кожного з них;
- проведення розрахунку можливих збитків;
- проведення дослідження з метою виявлення чинників, що стали причиною втрат.

3) проведення оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства:

- обрання критерію ефективності забезпечення безпеки, що виражає наближеність підприємства до стану максимальної фінансово-економічної захищеності;
- визначення індикаторів (показників) безпеки;
- встановлення порогів (мінімальне та максимальне значення) індикаторів;
- відслідковування та здійснення періодично розрахунків показників з подальшим порівнянням їх значень із граничними;
- проведення оцінки загального рівня фінансово-економічної безпеки з урахуванням усіх отриманих результатів на основі періодичного аналізу обраних найбільш важливих фінансових показників.

4) створення заходів гарантування підтримки на належному рівні фінансово-економічної безпеки, розробка плану й рекомендацій з їх застосування;

5) створення планів з формування та використання бюджетів для виконання розробленого на попередніх етапах набору заходів, направлених на забезпечення та підтримку фінансово-економічної безпеки підприємства;

6) втілення в життя розробленого комплексу заходів шляхом їх впровадження в процеси господарської діяльності підприємства;

7) проведення періодичних перевірок введення в дію планів з підтримки фінансово-економічної безпеки на достатньому рівні та поступове її підвищення;

8) використання в процесі управління безпекою механізму зворотного зв'язку – проведення у разі необхідності, наприклад, при зниженні рівня фінансово-економічної безпеки, коректувальних дій у системі заходів, розроблених для забезпечення її високого рівня на підприємстві.

Основою результативного управління фінансово-економічною безпекою підприємства є добре налагоджена система фінансового управління, що збалансовує інтереси розвитку підприємства, його платоспроможність, фінансову стійкість і достатність матеріальних ресурсів.

При оцінці фінансово-економічної безпеки, для визначення її кількісного рівня можуть застосовуватися різні методики чи підходи, що є важливим елементом формування системи ефективного управління та прийняття важливих рішень, на яких ґрунтується організація системи фінансово-економічної безпеки на підприємстві. Виокремимо та охарактеризуємо чотири основні підходи [2, с. 24]:

1) індикаторний (пороговий) – його сутність проявляється у визначенні рівня фінансово-економічної безпеки шляхом зіставлення наявних показників діяльності підприємства з еталонними;

2) ресурсно-функціональний – бере за основу здійснення оцінки ефективності використання підприємством наявних у його розпорядженні фінансових ресурсів;

3) програмно-цільовий (комплексний) – при застосуванні цього методу рівень безпеки підраховують із застосуванням показників, які ґрунтуються на методі експертних оцінок;

4) підхід на основі теорії економічних ризиків – за цим методом відбувається порівняння суми доходу, прибутку, майна з попередньо вирахованим розміром збитку.

Усі розглянуті підходи застосовуються підприємством як інструменти аналізу та подальшого покращення ситуації з його фінансово-економічною безпекою визначенням найбільш підходящої стратегії, застосовуваної для досягнення поставлених фінансових цілей.

Важливо відзначити також існування поняття «система управління фінансово-економічною безпекою підприємства», розгляд якого є необхідністю, так як наявність на підприємстві структури, що формує принципи та методику керування, передбачає вдосконалення, контроль та оптимізацію процесів, пов'язаних з грошовими й іншими ресурсами, для досягнення у майбутньому найбільшого ступеня результативності, налагодження стабільного розвитку та розкриття всього потенціалу суб'єкта.

Так, системою управління фінансово-економічною безпекою підприємства називають програму, застосовувану менеджерами найвищих ланок, компонентами якої є методики та рекомендовані алгоритми дій, стратегії та способи досягнення загальних цілей, спрямовані на утримання фінансової стійкості та стабільності на рівні, достатньому для рентабельного ведення підприємством своєї господарської діяльності, та їх постійне підвищення, а також сукупність заходів захисту від фінансових ризиків і наявність налагодженого механізму попередження й усунення негативних наслідків, що можуть настати у результаті виникнення непередбачуваних подій.

В управлінні фінансово-економічною безпекою підприємства важливо спершу визначити її рівень, основою встановлення якого є розподілення ризиків підприємницької діяльності на класи. Зобразимо цей взаємозв'язок на рис. 3.

Кожен з рівнів фінансово-економічної безпеки вимагає розробки конкретної, під особисті потреби підприємства, методики та подальшої стратегії вдосконалення фінансової ситуації та загального розвитку компанії.

Так, у зв'язку з необхідністю постійного перегляду та вивчення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства для підлаштування стратегії управління нею, основою ефективного керування виступає оптимізація системи фінансово-економічної безпеки, що передбачає модернізацію фінансових процесів, мінімізацію витрат, створення системи розпізнання та керування ризиками та загрозами, покращення механізму прийняття рішень з урахуванням результатів аналізу даних і чинного законодавства.

Основними задачами, розв'язання яких необхідне для оптимізації управління системою фінансово-економічною безпекою підприємства, є [6, с. 74]:

- 1) здійснення класифікації показників, прогноз динаміки оцінки рівня безпеки;
- 2) поліпшення напрямів у заданій стратегії управління;
- 3) раціоналізація показників рентабельності реалізації, ефективності витрат, розробка системи узгодження відхилень у виробничих програмах компанії;
- 4) оцінка змін загроз порівнянням темпів зростання показників з діяльністю.

За результатами вирішення цих завдань і загальної оптимізації системи управління підвищується рентабельність діяльності, підтримується розвиток, заохочується залучення інвестицій, знижуються ризики та ймовірність настання загроз, що гарантує підприємству достатню конкурентоспроможність на ринку.

Висновки. Постійне відслідковування, аналіз і здійснення заходів, направлених на підвищення фінансово-економічної безпеки підприємства, є фундаментальним аспектом забезпечення його рентабельності, ліквідності, платоспроможності та загалом успішності ведення діяльності. Проте, важливим є не лише моніторинг змін значень фінансових показників, але й знання загальної картини та середовища функціонування підприємства та розуміння різноманітних ризиків і загроз, а також наявності та рівня впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на фінансовий стан підприємства. Так, важливими елементами успіху залишаються правильність складення фінансової

стратегії, створення резервів фінансових ресурсів і відповідність підприємства регуляторним вимогам.

Джерело: сформовано авторами на основі [6, с. 104].

Рис. 3. Рівні фінансово-економічної безпеки з урахуванням рівнів ризиків

Таким чином, підприємство має відповідально підійти до розробки системи управління фінансово-економічною безпекою та адаптувати її до своїх умов і потреб, так як вона є ключовим елементом забезпечення рентабельності та стабільності компанії, адже ця система сприяє досягненню цілей діяльності та в разі вчасного та правильного впровадження забезпечує підприємству фінансову стійкість, що особливо актуально в умовах активних бойових дій і воєнного стану.

Система фінансово-економічної безпеки й управління нею спрямовані на забезпечення оптимального фінансового стану, готовність до подолання викликів і уникнення ризиків і загроз. У висококонкурентному та динамічному економічному середовищі, що породжує нові виклики, управління фінансово-економічною безпекою підприємства є важливим і періодичним процесом, який передбачає як швидку й успішну реакцію на термінові проблеми фінансового характеру, так і створення стратегій і планів

на майбутнє, підготовку до раптових викликів з ціллю нейтралізації чи уникнення ризиків і загроз, які вони в собі несуть.

Список використаної літератури

1. Ананська М. О., Смоквіна Г. А., Пильнева Н. О. Фінансова безпека підприємства: поняття, зміст та значення. *IV Міжнародна інтернет-конференція "Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту"*. Одеса: Одеський національний політехнічний університет, 2015. С. 93–95. URL: <https://economics.net.ua/files/science/men/2015/93.pdf>.
2. Вергун А. М., Савченко М. М., Тарасенко І. О. Діагностика рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. *Економічні науки: міжнародний науковий журнал*. 2015. № 2. С. 23–26.
3. Данилишин Т. Р., Галак Ж. В. Фінансова безпека як складова економічної безпеки підприємств. *Економікс*. 2010. № 12. С. 13–15.
4. Соломіна Г. В. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємництва: навчальний посібник. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. 234 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1694/1/Posibnik%20ZFEBP.pdf>.
5. Стацук О. В., Андрійчук М. П. Зовнішні та внутрішні загрози фінансової безпеки підприємства. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер.: Економіка*. 2012. Вип. 19. С. 220–222. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2012_19_54.
6. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. За ред. Т. Г. Васильціва. Львів: Ліга-Прес, 2012. 386 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20120802.pdf>.
7. Фролов С. М., Козьменко О. В., Бойко А. О. та ін. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навчальний посібник. За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Фролова. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2015. 332 с.
8. Фурса В. А. Фактори, що впливають на економічну безпеку підприємства. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків, 2018. С. 283–284. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/140.pdf.